

SOPSTVO KAO NASILNO DRUGO U NAMA

Problem definisanja sopstva

Ilija Kapičić

This paper identifies the problem of reaching a solid definition of C.G. Jung's notion of the Self, and seeks its resolution. The author first demonstrates how this problem is articulated by scholars of Jungian theory by showing that they ultimately depend upon „limited“ definitions of the Self, where the Self is no more than a transcendental postulate, a simple derivative from the internal structure of Jungian argument. He then determines the reason for the problem by arguing that there can never be a complete definition of the Self, for it encompasses that which is unconscious and is thus irreducible to ego – comprehension.

Pojam *Sopstva* možda je glavni pojam u Jungovom poimanju psihe. *Sopstvu* se pripisuje veličina, jer je *unutrašnji nukleus psihe i daje smisao životu ... pa je najkompletniji izraz te sudbonosne kombinacije koju zovemo individualnost*, (Jung, 1964, str. 196; Jung, 1928, par. 404). *Sopstvo* je mnogo više od osnovne strukture argumenta ili potrebnog izuma koji drži ostatak jungovske teorije kao cjelinu, ono je afektivno iskustvo

koje može donijeti uništenje ili transformaciju za sve ono što se do sada smatralo sigurnim i temeljnim za ego svijest. Definicija *Sopstva* kao numinoznog iskustva daleko je od pojma racionalne funkcije, a Jungovi nastavljači mnogo više zavise od *Sopstva* kao funkcije, kao pasivnog transcendentalnog postulata, nego od ideje Rudilfa Ota *O Svetom*, (1917). Važno je priznati da je ideja numinoznog u samoj srži značenja *Sopstva*. Ti naučnici koji ne priznaju *Sopstvo* kao neposredno iskustvo *užasa*, *neodoljivosti*, *nužde*, ili *nasilja* griješe, kao što je Jung rekao za hrišćane prije njih, da su jednostranost koja zanemaruje tamnu stranu *Sopstva* (Boga).

Pojam *nasilje* u ovom radu koristi se da se opiše iskustvo ega u susretu sa *Sopstvom*. To jest, ego je izložen kreativnim silama *Sopstva* koje nastoji da uništi inferiornu ego orijentaciju sa njenom sklonošću ka predrasudama, sa ciljem da stvori bogatiju i dobro uravnoteženu ego orijentaciju. Prema tome, kreativnost *Sopstva* predstavlja primordijalno islustvo *vizionarskog* načina umjetničkog stvaranja¹; to jest dionizijsko

¹ Jung razlikuje dvije vrste umjetničke kreativnosti, psihološku i vizionarsku. O vizionarskom tipu on piše: *To je primordijalno iskustvo koje nadilazi čovjekovo razumijevanje, na kojem u svojoj slabosti on može umrijeti. Sama enormnost iskustva daje svoju vrijednost i svoj pogubni uticaj. Uzvišeno, bremenito značenjem, ledeći krv svojom čudnošću, uzdižući se iz bezvremenih dubina, glamurozno, demonsko i grotksno, sa praskom razbija naš ljudski poredak i umjetničku formu, to zastrašujuće klupko vječnog haosa ...*, (Jung, 1930/1950, par, 141). Ilustracije Vilijama Blejka za Knjigu o Jovu pokazuju da je iskustvo *Sopstva* opasno primordijalno iskustvo umjetničke kreacije. Jovova priča je arhetipska slika koja slika tipični susret između ega i *Sopstva*. Taj tipični susret možemo nazvati Jovov arhetip. Glavna obilježja Jovovog arhetipa su: 1) susret ega i *Veće Ličnosti* (Bog, Anđeo, Vrhovno Biće); 2) patnja ega zbog tog susreta; 3) ustrajnost ega koji ima tri iskušenja i ustrajava u provjeri iskustva u potrazi za njegovim značenjem; i 4) božansko otkrovenje (numinozno iskustvo) kojim je egoagrađen određenim uvidom u transcendentálnu psihu.

nasilje² u kojem je ego efikasno rastrgano da bi se ponovo rodilo. *Nasilnost Sopstva* u ovom kontekstu nije prema tome zlokobno, jer nije u potpunosti destruktivno³, ne teži da iskorišteni čitavu ego svijest, već teži stalnom poboljšanju ega prekidajući njegovu pogrešnu orijentaciju. Nasilje opisuje uništenje koje je nužno da pokrene vitalni kreativni proces individuacije, a *Sopstvo* je *nasilno* jer je samoobuzdavanje ega, te primorava ego, često i protiv njegove volje, da ide u novi identitet.

Definicije Sopstva koje su izvedene iz njegove uloge kao nužnog postulata unutar Jungovog modela psihe

Sopstvo je ono *Drugo*⁴ u nama, a kao takvo ne predstavlja sistematičnu teoriju, već se samo njegovi djelomični reprezentativni elementi mogu istražiti. Istražujući razvoj ideje o *Drugom* kroz Jungovo djelo može se zaključiti, nakon što je ostvario izvjestan kontakt sa *Sopstvom* Jung je iskustveno završio svoju potragu za *Drugim*. *Sopstvo* se može definisati kao *više Drugo*,

² Dionis se obično povezuje sa kreativnošću kao kontinuirani ciklus nasilne smrti i ponovnog rođenja. To je mitološki objašnjeno u priči o incestuoznoj vezi između Zeusa i njegove kćeri Kore – Persofone, njegovoj užasnoj smrti i multilaciji (sakaćenju) od strane Titana, te ponovnom rođenju koje su mu dali Zeus i Semela. Ta ideja o dionizskoj kreaciji osnovna je za filozofiju Fridriha Ničea (1844 – 1900), i njegovu ideju o *Übermensch* – u koji ga opisuje kao: *Dionis rastrgan na komade ... obećanje života: to će biti vječito ponovno rađanje i vraćanje iz uništenja*, (Niče, 1883 – 8, aforizam 1052). Takođe se može koristiti da se opiše *Sopstvo*.

³ Međutim, nasilje *Sopstva* može biti konstruktivno i zloćudno, kao i sasvim destruktivno kada slabi ego postane inflantisan i poistovjeti se sa *Sopstvom*.

⁴ Nesvjesno *Drugo* možda je najviše povezano sa lakanovskom psihoanalitičkom tradicijom i njezinim strukturalističkom pristupom jeziku i subjektu, mada ovaj rad nije rasprava o lakanovskom mišljenju.

konačni oblik Drugog ili viša anticipirana cjelokupnost Drugog. Naučnici koji istražuju Jungovo djelo imaju tendenciju da budu selektivni u ispitivanju njegove teorije i odnose se prema različitim elementima uloge koju ima *Sopstvo* kao prema glavnom aspektu arhetipa. Elie G. Lambert se odnosi prema *Sopstvu* prvenstveno kao prema etičkom postulatu. On piše: *Ako me pitate što za mene znači Sopstvo ja bih vam odgovorio da je ono, iznad svega, unutrašnji glas koji mi često i tačno govori kako da živim,* (Humbert, 1980, str. 38). Doista, Jung je opisao *Sopstvo* kao visoko moralni instinkt, rečeno religioznim rečnikom kao *volju za Bogom*, te kao unutrašnji apsolut sa kojim se moramo naučiti ispravno nositi, (Jung, 1951, par. 49, 51). *Sopstvo* kao *Imago Dei* (slika Boga) omogućava pojedincu etički izazov da se suoči sa svojim projekcijama i riješi probleme sa kojima se suočava iznutra. Endrju Samuels takođe govori o tom religioznom izazovu: *Sopstvo uključuje potencijal da postane cjelina ili iskustveno da „osjeti“ cjelinu – dio osjećaja cjeline je osjećanje smisla svrhe, osjećanje cilja. Dio cjeline treba da osjeti da život ima smisla i da se nešto napravi i kad ga nema, da ima religiozni kapacitet,* (Samuels, 1985, str. 91). Jung je rekao: *Sopstvo, iako je s jedne strane prosto, sa druge je izuzetno složeno, ono je „konglomerat duše“,* (Jung, 1950, par. 634). Judit Habek u *Dinamici Sopstva* (1998) fokusira se na sklonost *Sopstva* prema akciji i dinamičnosti, te interpretaciji koja nas vodi daleko od strukturalne interpretacije *Sopstva* kao simboličkih slika. Ona napominje da Jungov opis *Sopstva u Aionu* kulminira u *brojnim imenicama i glagolima (moćnim) koji sadrže elemente energije i psihološkog djelovanja.* Ona nastavlja popis u hronološkom nizu koji slijedi: *integracija i asimilacija* (par. 41), *sposobnost razlikovanja* (par. 44), *energetska tenzija* (par. 53), *konfrontacija* (par. 59), *povređivanje* (par. 61), *povezivanje* (par. 65). U kasnijem poglavlju *Struktura i Dinamika Sopstva* nalazi se: *Sopstvo „dinamički proces“* (par.

411), „kretanje“ (par. 413), *približiće nuklearnu fiziku i psihologiju jednu drugoj ... te gurnuti ih naprijed u transcendentni prostor*“, (par. 412).

Ti elementi *energije i psihološkog djelovanja* kulminiraju u ideji o *Sopstvu* kao ujedinjenju suprotnih sila, u velikoj borbi koja koristi energiju stvorenu kroz protivurječnosti. Jung piše: *Ne postoji energija ukoliko nije stvorena kroz tenziju suprotnosti. Život je nastao samo od iskre suprotnosti*, (Jung, 1917/1926/1934, par. 78), pa nastavlja: *Na kraju moramo priznati da je Sopstvo upravo „complexio oppositorum“ jer ne može postojati stvarnost bez polarnosti*, (Jung 1951 a, str. 423). Doista, Josef V. T. Redfern u djelu *Sopstvo i Individuacija* (1977) smatra da je *Sopstvo* mjesto okupljanja suprotnosti, a kao takva Jungova ideja o *Sopstvu* ide *direktno u samu suštinu pitanja konačnog izvora psihičke energije kao inspirišućeg efekta simbola ... ono je konačni simbol ili simbol simboličkog ili kreativnog procesa* (str. 139, 140).

Uzimajući Jungovu teoriju kao premisu, a *Sopstvo* kao njen nužni postulat, jasno je da je lako odrediti *Sopstvo*. Takve definicije su sigurne sve dok je premisa iz koje su izvedene sigurna. Međutim, to ne znači da su te interno konzistentne definicije nesporne. Majkl Fordham, Jungov analitičar i jedan od osnivača Kraljevskog oledža za psihijatriju Britanije iznosi na vidjelo očitu protivurječnost između dvije definicije *Sopstva* koje su se razvile. To su *Sopstvo* kao cjelokupnost i *Sopstvo* kao arhetip, (Fordham, 1985, str. 20–24). Fordham započinje svoje istraživanje koncepta *Sopstva* kao cjelokupnosti koje se po prvi put pojavljuje u *Psihološkim Tipovima* (1921), gdje Jung pravi razliku između *ega* i *Sopstva*, pa navodi da je: *Sopstvo subjekat moje cjelokupne psihe koji takođe uključuje nesvjesno*. U tom smislu *Sopstvo* bi bilo jedan idealni entitet koji obuhvata *ego*, (str. 20). Fordham primjećuje značajne implikacije toga, jer *ako je Sopstvo cjelokupna psiha onda se ono ne može posmatrati*

intrapsihički, jer se ego sadrži u njemu kao dio i ne može funkcionisati kao posmatrač. To samo može kad se dio ega odvoji ili samo djelimično učestvuje u ostatku cjeline, pa se podaci o Sopstvu mogu sakupiti. (Fordham, 1985, str. 21). Nakon toga, Fordham istražuje koncept *Sopstva* kao arhetipa, koji protivrječi cjelokupnoj tezi. Ovdje on citira Junga kad navodi da je *Sopstvo* pravi organizujući princip nesvjesnog, kvaternitet, kvadratni krug sebe, (Jung, 1951 b, par. 318), i opet se vraća na mjesto gdje Jung određuje ili implicira da je *Sopstvo* arhetip reda, čija je posebna uloga da izbalansira i uredi redosljed arhetipova, (Jung, 1942/1954, par. 433; Jung 1958, par. 624, 805). Fordham pojašnjava da teza o arhetipu ne protivrječi ukupnoj tezi da je *Sopstvo* nesvjesno, jer arhetip je sasvim nesvjestan. Ono što je protivrječno u tezi o cjelokupnosti je činjenica da ako je *Sopstvo* cjelokupnost psihe kako onda može biti jedan od tih arhetipova? Kao arhetip *Sopstvo* ne može biti cjelokupnost, jer Jung navodi da se ego i arhetipovi moraju razlikovati i nikad se ne može doživjeti pošto isključuje ego koje je sredstvo percepcije, a i samo je strukturirano od *Sopstva*. Osim toga, simbolične slike koje reprezentuju *Sopstvo* u svijesti sasvim su arhetipske i zato vjerovatno strukturirane od arhetipa kojeg reprezentuju, to jest od arhetipa *Sopstva*. Kao zaključak Fordham predlaže da *Sopstvo* nije arhetip, nego je *izvan* arhetipova i ega koji se onda mogu vidjeti da proizlaze iz *Sopstva*, ili se u njemu *dezintegrišu*. Osim toga, on predlaže da se napravi razlika u terminologiji pa bi se termin *Sopstvo* koristio samo da označi psihičku cjelokupnost, inače treba dati prednost terminu *centralni uređujući arhetip*, (Fordham, 1973). Jung je preformulisao svoju definiciju *Sopstva* u skladu sa tom jasnom protivrječnošću, ističući da je *Sopstvo* poseban transcendentni koncept. Ova nova definicija osnažuje pojam *Sopstva* kao cjelokupnosti, a njen transcendentni elemenat omogućava mu da funkcioniše kao arhetip jedinstva.

U smislu daljnjeg objašnjenja i rješavanja ovog prividnog paradoksa Jolanda Jakobi u *Mišljenju o Heinz Kohutovom konceptu Narcizma* (1981), smatra da iako može postojati logička kontradikcija u tome, nema *iskustvene* kontradikcije u viđenju *Sopstva* kao oboje, dijela cjeline, kao i cjeline same, (kao što je koncept *Atman* u hinduizmu, lični i impersonalni). Osim toga, Voren Kolman u *Modelima Sopstva u Jungovskoj psihologiji* (2000), određuje *Sopstvo* kao proces koji gleda na *Sopstvo* kao oboje, cjelinu i arhetip, organizujući princip, i ono što je organizovano. Kolman tvrdi da ne postoji glavna ili arhetipska struktura koja je na neki način odvojena od onoga što je organizovano, struktura inherentna samoj sebi. Zato se odnosi prema *Sopstvu* kao tendenciji prema organizaciji (proces individuacije), i strukturi te organizacije (*Sopstvo* kao arhetip). Drugim riječima, psiha je proces samostrukturiranja, a ime za taj proces je *Sopstvo*. Kolman dalje kaže da prividni paradoks nastaje kada težimo da izolujemo mišljenje u „sadržaje“, pa *Sopstvo kao arhetip* postaje *sadržaj* unutar *psihe kao cjelokupno Sopstvo*. Umjesto toga, *treba misliti o Sopstvu kao procesu psihe, a tada paradoks nestaje*, (str. 14).

Ove definicije *Sopstva* daju malo uvida u jungovsku teoriju jer su samo iz nje izvedene, to jest, znamo da je *Sopstvo* izmirenje suprotnosti jer je konačni cilj psihe, (Jug, 1928, par. 404), a psiha po svojoj prirodi traži ravnotežu unutar svog konfliktnog materijala, (Jung, 1934, par. 330). Fordhamova rasprava o nedosljednosti *Sopstva* kao cjeline i *Sopstva* kao arhetipa ističe potrebu za daljim razumijevanjem *Sopstva* i podstiče strožije definicije *Sopstva* od samog Junga i ostalih.

Sopstvo izvan jungovske teorije

U ovom radu pokušaću da definišem *Sopstvo* daleko od implikacija njegove uloge kao nužnog postulata u Jungovom modelu psihe. Koristiću metod psihološke kritike koji obezbjeđuje

opravdanje za koncept *Sopstva* izvan interno samokonsistentnog sistema iz kojeg se obično izvodi. Levinasovska⁵ kritika pokazala se korisnom u vrednovanju premisa jungovske analize, a ja ću u ovom tekstu proširiti pristup da pokažem zašto ne možemo doći do potpune definicije *Sopstva*, te da doista takva konkretna teorija ne postoji. Pa ipak, u samom činu odbijanja *Sopstva* da omogući razumijevanje ja ću iznijeti bitni karakter *Sopstva* koji je često zanemaren, a time ujediniti *Sopstvo* sa njegovom tamnijom stranom. Iako je potrebno izbjeći razumijevanje *Sopstva* pokazaću da je *Sopstvo* u suštini shvatljivo kao neodoljiv i nasilan entitet; to jest, ono je *nasilno* jer prekoračuje granice ego svijesti. *Sopstvo* mora prekinuti i efikasno uništiti nezavisnost (zatvorenost) ega kako bi izrazilo svoje dotad

⁵ Emmanuel Levinas (1906–1995) uveo je fenomenologiju u Francuskoj 1930-ih poslije studiranja u Frajburgu kod Edmunda Husserla i Martina Hajdegera koji su duboko uticali na njegovo mišljenje. U svom kapitalnom djelu *Totalitet i beskonačno* (1961) određuje *licem u lice* odnos sa *Drugim*, koje, dok je neposredno i pojedinačno, ostaje u potpunosti transcendentno. U ispitivanju takve mogućnosti Levinas dolazi na *granice fenomenologije*, što ga vodi da kritikuje mnoge filozofe zbog njihove zaokupljenosti ontologijom. Levinas želi da pobjegne od tradicionalnog bavljenja ontologijom, on nije zainteresovan za odnos između *bitka i bića* (množina), već za ono što se nalazi izvan totaliteta ili *bitka*, za religiozni ili etičkim odnos sa *Drugim*. Levinasovska kritika koristi se da pokaže da se dva elementa suprostavljanje i kompenzacija u stvari dopunjuju u ukupnom efikasnom djelovanju psihe, uprkos očiglednom logičnom neslaganju. Činjenica je da se suprotnosti u apstraktnom i ontološkom smislu, po svojoj samoj suštini, ne mogu kompenzovati i izmiriti, niti se mogu ujediniti u cjelinu u njihovom ostvarivanju ukupne psihe. Jer, suprotnosti su određene kao takve jer su apsolutno i suštinski nesamjerljive, a njihovo spajanje i interakcija uvodi sličnosti između njih i uskraćuje njihovu suštinsku razliku. Za temeljito i lucidno objašnjenje Levinasovih glavnih ideja pogledajte: Colin Devis, *Levinas, Uvod* (1996).

nesvjesno značenje i kreativne sposobnosti. Ideja o *Sopstvu* kao nasilnom značajna je i ne može se zanemariti, a *Sopstvo* se određuje kroz činjenicu da je nesaznatljivo, jer tek vremenom postaje dio iskustva.

Kritika pojma *Sopstva* koristeći argumente koji nijesu isključivo izvedeni iz jungovske teorije, takođe, pružaju uvid u Jungovu teoriju jer uklanja samoopravdavajući okvir koncepta i ispituje ga iz objektivnije perspektive. Filozofska kritika koju ću koristiti u definisanju *Sopstva* kao entiteta nasilja takođe će pružiti daljnju potvrdu i vanjsko opravdanje za neke izvedene definicije *Sopstva* koje već postoje.

Mi znamo da je Jung razvio svoj koncept *Sopstva* prvenstveno iz istočnog misticizma koji se često odnosi na ideje o ukupnosti, te iz svog koncepta *trancendentalne funkcije*⁶, ali nemamo neku temeljnu i preciznu teoriju o *Sopstvu*, jer je Jung nije razvio. U *Neotkrivenom Sopstvu* Jung navodi da *pošto je samospoznaja stvar upoznavanja ličnih činjenica, teorije su vrlo malo od pomoći*, (Jung, 1957, par. 493). Znamo da je *Sopstvo* uređujući i ujedinjujući centar cjelokupne psihe, te da je, dok je ego centar svjesne ličnosti, *Sopstvo* centar cjelokupne ličnosti, svjesne i nesvjesne, (Jung, 1936, par. 44), ali taj opis vodi samo do neadekvatne i ograničene analize ličnosti. To je zato jer se *Sopstvo* samo djelimično može percipirati direktno u svijesti kao

⁶ Transcendentalna funkcija je dio simbol - formirajućeg aspekta nesvjesnog, koji posjeduje svrhovitu tendenciju da drži zajedno svjesno i nesvjesno, (Jung, 1916/1957, par. 132). Dakle, to je proces koji ujedinjuje suprotnosti stvarajući sintezu i dinamiku unutar psihe, dozvoljavajući kretanje za proces prema svome cilju: ostvarenje *Sopstva*, konačnog psihičkog balansa u kojem su riješene sve suprotnosti. Jung piše: *Sukob dva stanja (pozicije) generiše tenziju ispunjenu energijom, te stvara živu treću stvar ... živo rođenje koje vodi novom nivou bića, novoj situaciji*, (Jung, 1916/1957, par. 189). Ta *živa treća stvar* i *novi nivo bića* u kojem kulminira ujedinjenje suprotnosti je *Sopstvo*.

totalitet koji obuhvata sve psihičke manifestacije, uključujući i one nesvjesne procese koji ostaju neizrecivi i zauvijek van dosega ego poimanja i razumijevanja⁷. Jedna čvrsta i racionalna teorija zasnovana na empirijskim podacima stoga je irelevantna u opisivanju *Sopstva*, ne samo zato što je *Sopstvo* koncept individualnosti, nego zato što se *Sopstvo* kao kompozicija nesvjesnih elemenata ne može svesti u granice intelektualnog znanja. Zato je intelektualno znanje sasvim neadekvatno za izražavanje cjelokupnosti *Sopstva*, a naučni jezik koji se oslanja na apstraktno teoretizovanje o strogo definisanim podacima nastoji isključiti simboličke metafore kroz koje se nesvjesno izražava. Doista, Jung piše:

Sopstvo se doživljava kao da ima vrijednosni kvalitet koji mu je priključen, odnosno kao njegov osjećajni ton. To pokazuje stepen do kojeg je subjekat pod uticajem procesa, ili koliko on za njega znači ... u psihologiji ne posjedujete ništa osim ako to ne doživite u stvarnosti ... čisto intelektualni uvid nije dovoljan (Jung, 1951, par. 61).

Pokušaću da objasnim da je *Sopstvo* srodno objašnjenju Boga. Bog, ili apstraktna ideja o Bogu, ne razumije se kroz racionalno mišljenje ili empirijski osjetljive podatke, pronalazi se kroz metafore i simbole, prvenstveno kao sila koja se doživljava, a ne koja se shvata na reduktivnom nivou intelekta:

... ne možete reći nešto određeno o njemu (Sopstvu) zato što je veće od vas. Možete samo mucati kao u prisustvu nečega većega. I, u pravu ste ako mucate i ako vam je neugodno, jer ne nalazite odgovarajuće termine i analogije. Tada ćete mu učiniti za pravo (Jung, 1934 – 9, str. 432).

⁷ Doista, *Aion* je naslov iz *Jungovih istraživanja u fenomenologiji Sopstva*, (Jung, 1951, CW 9 II), a odnosi se na transcendentni aspekt *Sopstva*, jer je uzet iz drevne religije mitraizma u kojoj je *Aion* ime boga koji vlada astrološkim kalendarom, pa tako i samim vremenom.

Sopstvo kao beskonačno „drugo“

Iskustvo *Sopstva* afektivno je iskustvo ogromnih razmjera. Sopstvo je *drugo* za ego, ono je nesvjesno, iskustvo „*ne-ja*“ u meni, religiozno iskustvo, iskustvo beskonačnosti. Emanuel Levinas razvija tu ideju u djelu *Totalitet i beskonačno*, (1969). Glavni cilj Levinasovog djela je da definiše ego u kartezijskom smislu kao subjekt koji postoji u odnosu na beskonačnost, koji je uspostavljen tim odnosom, a nije uništen. U trećoj od svojih *Meditacija* (1691) Dekart se pita da li subjekat može smatrati sebe kao autora svih ideja koje sadrži. Dekart tvrdi da nijedan učinak ne može biti veći od svog uzroka, pa subjekat ne može biti autor neke ideje koja je veća i savršenija od njega. Ideja o Bogu takva je ideja, ne može se zamisliti nezavisno od subjekta. Pa, prema Dekartu, vjera u Boga može se opravdati na temelju konkretne (subjektive) egzistencije: kartezijski subjekat vidi sebe pozivanjem na *ne-sebe*. Levinas prilagođava kartezijski argument da pokaže da ego nije primaran, već njegovo uspostavljanje zavisi od drugog (*Sopstva*). Na taj način, Levinas želi da potkopa autoritet zapadnog mišljenja koje je u suštini *egologija* koja potvrđuje primat *ega, istog, subjekta ili bića*. U zapadnoj filosofiji *drugo* je priznato samo da bi se potisnulo i posjedovalo od *ega*, pa time tvrdi da je ukupnost *ega* bez mane i sveobuhvatna, te da subjekat ne prima ništa i ne uči ništa da to ne zna, ili da to ne može posjedovati. Levinas naslovljava svoju knjigu *Totalitet i beskonačno*, a ne *Totalitet ili beskonačno* da bi izrazio raskid sa ontologijom i sačuvao oboje *Isto* i *Drugo*. To je razlog zašto Dekartova treća *Meditacija* ima značajno mjesto u Levinasovom djelu *Totalitet i beskonačno*, te zašto Levinasov model ima značajnu paralelu sa Jungovim: sva trojica imaju model u kojem subjekt ima odnos sa beskonačnim (kartezijskim *Bogom*, levinasovskim *Drugim* i jungovskim

Sopstvom), pa su ustanovljeni na toj relaciji, a ne uništeni od nje. Levinasov model *Istog* i *Drugog* stoga može pružiti uvid u Jungov model „ega“ i *Sopstva*; doista, to će pokazati da je *Sopstvo* neodoljiv nasilan entitet, pa prema tome definiciju *Sopstva* kao *numinoznog* ne treba da zanemare nastavljači Jungove teorije. U djelu *Totalitet i beskonačno* Levinas iznosi ideju da je *Sopstvo drugo* za ego, jer kontradiktorni elementi *Istog* (ega) i *Drugog* (*Sopstva*) nikad ne mogu postojati kao totalitet u jedinstvu. *Isto* postoji jer je *Drugo* nepomirljivo sa njim, inače bi oboje *Isto* i *Drugo* bili dio većeg totaliteta ili ukupnosti koja bi napala i obezvrijedila njihovu odvojenost. Pa, Levinas paradoksalno kaže da se oni odnose jedno prema drugom kao *odnos bez odnosa*, (ibid. str. 79–80). To je odnos jer se događa susret, ali je bez odnosa jer susret ne uspostavlja nikakvo razumijevanje, *Drugo* odlučno ostaje *Drugo*. To ne umanjuje Jungovo tumačenje gdje *Sopstvo* u cjelosti obuhvata ego, a ego sve vrijeme ostaje odvojeno od njega. Ako bi ego bio poistovjećen sa *Sopstvom* uslijedila bi inflacija (Jung, 1951, par. 44). Levinasovski jezik nastavlja paralelno sa Jungovim, a time nudi uvid u samu prirodu *Sopstva*. U svom tekstu Levinas tvrdi da je susret između *Istog* i *Drugog* nasilne prirode. Susret sa *Drugim* uzrokuje da *Isto* shvati svoju važnost, jer stvara preveliku vrijednost zbog beskonačnosti unutar *Istog*, što narušava cjelokupnost i samodosljednost kog *Istog*. *Isto* jednostavno ne može integrisati *Drugo*, a na taj način ponovo biti od njega uspostavljeno: *Ja (ego) gubi svoj oslonac prije samostalnog Drugog... (ono) više ne može biti moćno* (ibid, str. 17). Na taj način, *Drugo* ukida sami egoizam pojedinca i kazuje svijesti da nije potpuni (vlasnik) gospodar svijeta, (ibid. 173). Jung opisuje susret sa nesvjesnim *Drugim* kao povređivanje:

Ko je bar jednom patio od prodora nesvjesnog unajmanje ima ožiljak, ako ne i otvorenu ranu. Njegova cjelokupnost kako je on razumije, cjelokupnost njegove ego ličnosti, teško je oštećena

jer je postalo očito da nije sam; nešto što nije pod kontrolom u istoj je kući sa njim, naravno nešto što ranjava ponos ego ličnosti, kobni je udarac za njegovu vlastitu monarhiju (Jung, 1934–39, par. 1233).

Zato pojedinac mora etički priznati da je on biće svijesti i nesvijesti, *Istog* i *Drugog*. Iskustvo nesvjesnog direktno utiče na svjesni ego pojedinca, ego ostaje ali je preformulisano od oštećenja koji je etički prokleta na njega stavilo *Drugo*. Prema Jungu, individuacija, proces koji vodi prema *Sopstvu* i eventualnoj ravnoteži i ujedinjenju svjesnih i nesvjesnih stavova često se doživljava kao opasan i nasilan. Jung piše:

Ponovo otkriveno nesvjesno često ima jako opasan uticaj na ego ... Na isti način na koji je ego potisnulo nesvjesno prije, oslobođeno nesvjesno može ego gurnuti u stranu i poraziti ga. Postoji opasnost da ego izgubi glavu, da se tako izrazim, da neće biti u stanju da se odbrani od pritiska afektivnih činilaca, (Jung, 1916/1957, par. 183).

Opasnost i pritisak nastaju jer pojedinac mora inkorporirati u svoj svjesni stav karakteristike suprotne prirode koje su prethodno bile u nesvjesnom unutar njega, pa se mogu pojaviti kao strane ili čak moralno osuđene od njega. Preporod ega u *Sopstvu* snažno je numinozno iskustvo koje je opasno i nasilno.⁸ *Sopstvo*

⁸ Ponovno rođenje ega „u“ *Sopstvu* kao opasno i nasilno iskustvo takođe je izrazio Jung u svom alhemijskom radu kao značajnu etapu transformacije u alhemijskom procesu. Konačna i najviša faza alhemijskog procesa koja korespondira sa ostvarivanjem *Sopstva* zove se *rubedo*, a simbolički se izražava kao ponovno rođenje kralja rođenog iz svog incestuoznog braka sa majkom, (upredite: *Dionizijsko Sopstvo*, fusnota 2, Dionis je rođen iz incestuoznog braka između Zeusa i njegove kćeri Kore – Persofone). Kralj u alhemijskom procesu reprezentuje ego, (Jung, 1945/1954, par. 471), a smatra se nesavršenim, starim i zastarjelim, i mora umrijeti tako da se ponovo može roditi u potpunom obliku, (ibid, par. 368; Jung, 1955-6, par. 169; Jung, 1955-6 a, par.

tjera ego da shvati njegovu važnost, a kroz svoje afekte čini radikalnu promjenu u stavu ega. Ego se više ne nalazi unutar vlastitog uskog i preosjetljivog ličnog svijeta, kao što je bio prije individuacije, ego individuacije sada slobodno učestvuje u širem svijetu objektivnih interesa. To omogućava da se njegov ograničeni subjektivitet *odvoji od svijeta*, iskustvo objektivnosti, iskustvo koje je *odvojeno od bolnih i radosnih događaja ... (i) stav koji je van intimnih veza i nasilnih potresa* (Jung, 1929, par. 67–8). Ali, to je samo kroz nasilno *Drugo*, pa kaže:

Samo kroz ekstremni bol vi doživljavate sebe, tada vjerujete da ste jedinstvo. Prije toga, možete samo zamišljati da ste neko. Nakon toga, kad se podvrgnete tom izuzetnom iskustvu Sopstva nema više iluzija. Tačno znate ko ste (Jung, 1934 – 9, str. 449). *Sopstvo* kao nesaznatljivo *Drugo* pojavljuje se kao nasilan entitet za ego svijest, ali nije u potpunosti destruktivno. *Sopstvo* ne nastoji da iskorijeni čitavu ego svijest, jer su ego i *Sopstvo* od iste važnosti, doista *nesvjesna kompenzacija efikasna je samo kada sarađuje sa integralnom sviješću*. Asimilacija nije nikad pitanje *onoga ili ovoga*, već uvijek *onoga i ovoga* (Jung, 1934, par. 338). *Sopstvo* ne može „ubiti“ ego, jer je ego dva stopala za *Sopstvo* (Jung, 1934–9, str. 978). I pored toga, *Sopstvo postavlja užasne zahtjeve* egu dok pokušava da uravnoteži njegovu prejudiciranu orijentaciju. Takvi zahtjevi prave nasilje koje efikasno

427). No, ono što ovdje želim naglasiti prije nego što se to ponovno rođenje može dogoditi (a time prije nego što se *Sopstvo* može realizovati) kralj (a time i ego) moraju proći kroz razne patnje i fatalnosti. Kralj tako mora iskusiti *utapanje u kraljičinoj kadi ili u moru (nesvjesno preplavljuje ego), disoluciju i razgradnju, odumiranje njegove svjetlosti u tami (njegove moći i dominacije nad svim), spaljivanje u vatri i obnovu iz haosa*. Ti simboli *nasilja*, kaže nam Jung, izvedeni su od alhemičara iz raspada *stvari* u kisjelinama, prženja ruda, protjerivanja sumpora ili žive, redukcije metalnih raspada *stvari* u kisjelina-ma, oksidacije, i tako dalje. (Jung, 1945/1954, par. 468).

uništava prethodnu ego orijentaciju, pritom gaseći ego, efikasno regulišući centar ličnosti, namećući mu novu obogaćenu orijentaciju, onu koja može zadovoljiti zahtjev *Sopstva*. Pa, kroz čin destrukcije stiže kreacija. Jung piše:

... nevidljive stvari ne mogu doći u biti bez destrukcije i uništenja masovnog čovjeka ... ubijate i uništavate kako bi donijeli nešto novo u postojanje. Što god radite, ako je to od neke važnosti, takođe znači destrukciju (Jung, 1934–9, str. 614).

Međutim, nasilje *Sopstva* je zloćudno i posve destruktivno za ego koji je infantisan i poistovjećen sa *Sopstvom*. U tom slučaju gornji argument ne vrijedi, jer ego je preslab da bi bio *dva stopala Sopstva*, a ta destrukcija ne podrazumijeva kreaciju. Inflacija uvećava ego do te mjere da je skoro ugašen, te onemogućava svjesnu integraciju Sjenke. Štoviše, identifikujući se sa *Sopstvom*, ego više nema iskustvo *Sopstva* kao *Drugog* (Jung, 1934–9, str. 1174). Dakle, ego odvaja sebe od vitalnih regulacijskih procesa koje posjeduje *Sopstvo*, jer prema Jungu, kreativne procese ne generiše ego, oni potiču izvan njega, od *Drugog* (Jung, 1934–9, str. 61, 675). Inflatirani ego izbjegava *nasilje Sopstva* koje nameće egu njegov produktivni rast i ponovno rođenje (obnovu), jer njegova identifikacija sa *Sopstvom* znači da ego propušta da bude pobijeden i povrijeđen od *Drugog*. To ne znači da ego ostaje nezavisan, u Levinasovim terminima *u cjelokupnom posjedovanju svijeta*, *Sopstvo* je još uvijek afektivno i nasilno, ali bez svoje sposobnosti da stvara (tj, bez svoje *prima materia*, dovoljno jakog ega). Tako inflatisan ego biće pobijeden i efikasno uništen (i raskomadani) od nasilnog *Sopstva*, bez potencijala za daljnji razvoj i ponovno rođenje. Drugost *Sopstva* je presudna za razvoj ega i njegov kontinuirani proces individuacije; tj, *Sopstvo* kao *Drugo* inspiriše osjećaj užasa i destrukcije nužne za proces stvaranja koji slijedi.

Simboli štite ego od daljnjeg nasilja „Drugog“

S jedne strane, ego ne može pobjeći od daljnjeg nasilja *Sopstva*, te mora pokušati da prihvati svoj preporod (Jung, 1951, par. 51). S druge strane, ego ne može razumjeti *Sopstvo*, stoga mora pokušati da ugradi svoje iskustvo *Drugog* u neku vrstu sheme sa kojom se može odnositi. Potrebne su racionalne funkcije, mišljenje i osjećanje, kako bi sačuvale ovu vrstu razumijevanja, ali to je teško postići i donijeti u biće koje je već dostiglo dovoljan stepen individuacije kako bi se razvila oba kapaciteta. Ako ego ne pokuša da prihvati svoje ponovno rođenje i umjesto toga pokuša da izbjegne iskustvo *Drugog*, ili pokuša da objasni to iskustvo kao iluziju, ili ga svede na intelektualno razumijevanje, moraće se nositi sa posljedicama naleta *ludila*, jednom riječju destruktivne masovne psihoze. *Sopstvo* pokreće destrukciju kako bi omogućilo da se stvori bogatiji ego, a to inicira dalju destrukciju ako ego propusti da se preoblikuje. Kada ego propusti da razumije, psiha spontano produkuje simbol. Ovaj simbolički okvir omogućava egu da se odnosi prema nesvjesnom iskustvu unutar sebe i štiti ga od naleta *ludila* koji bi ga inače savladao: *Vidite, pomoću simbola takve opasnosti mogu se prihvatiti, možemo ih podnijeti, probaviti ih. Inače, ... to je veoma opasna situacija: bez zaštite ste izloženi naletu nesvjesnog* (Jung, 1934–9, str. 1249). Kada se ovi simboli pojave ravnoteža između ega i *Sopstva* je obnovljena. Prisustvo tih simbola pruža empirijsko utemeljenje za Jungovu teoriju o *Sopstvu*, jer iako se na prvi pogled čini da *cjelokupnost* nije ništa nego apstraktna ideja (poput anime i animusa) ipak je empirijska jer je aniticipirana od psihe u obliku spontanih i autonomnih simbola (Jung, 1929, par. 59). Međutim, empirijsko utemeljenje nužno ne znači da je Jung na svoj način uspostavio jednu objektivnu teoriju koja može biti testirana i kvalifikovana, to je zato što ti simboli *Sopstva* (ili transcendentalna funkcija) ostaju

numinozni, to su arhetipske slike nepoznatog arhetipskog *Sopstva*. Ti simboli su odjeveni u konačne slike koje su dostupne egu, slike koje su subjektivno određene tim egom, shodno svjesnom stavu⁹ (Jung, 1951, par. 355). Ali, stvarna suština iza ove odjeće nikad se ne može doseći, te se stoga nikad ne može zatvoriti unutar objektivno testirane teorije. Simboli nijesu stvarno *Sopstvo*, oni su samo aproksimacije koje predstavljaju stanje relativne cjelovitosti ili *Sopstvenosti*, nikad ne mogu biti potpuni totalitet ili cjelokupnost po sebi.¹⁰ Nemoguće je doći do arhetipa po sebi, može se samo iskusiti kroz naredni simbol stvoren da izrazi njegove efekte, a tu postoji beskonačan broj simbola koje izabira. Takve neograničene upotrebe kroz koje se *Sopstvo* prenosi sugerišu mi da *Sopstvo* možda nije tako neprekidan i koherentan entitet kako se obično misli, njegovi različiti izgledi čine da je mješavina, čak i nepostojanje. To nije teorijski iskaz koji se odnosi na slike kao *Sopstvo*, nego metaforički iskaz, konačni izraz nečega beskonačnog.

Simboli imaju subjektivnu moć, mogu biti djelotvorni za jednu osobu, a za drugu se pojavljuju samo kao znak. U jungovskom smislu, znak je predmet poznatog svijeta i sasvim mu je jasno značenje, a simbol je nepoznat, njegovo značenje se samo sluti. Simbol posjeduje ozdravljujuću moć za psihi. Subjektivna moć simbola znači da se moraju doživjeti na subjektivnom nivou, ukoliko hoćemo da oni osiguraju rast i obogate ličnost, pa, kao što smo vidjeli, neka intelektualna teorija stoga će malo postići. Međutim, Jung je namjeravao da uradi više sa svojom *empirijskom teorijom* do te mjere da je kriv za objektivizaciju subjektivnog, dajući posebne primjere i opštu shematizaciju za

⁹ Obilježja simbola *Sopstva* će se mijenjati zavisno od promjene svjesnog stava.

¹⁰ Simbol je konačna slika nečeg beskonačnog, pa time je utemeljen u egu i *Sopstvu*, i zato mora *ostati odvojen* od same suštine cjelovitosti da bi iskustvo *Sopstva* komuniciralo sa egom.

slike *Sopstva*. Jung je nastojao da uspostavi konkretnu teoriju jednog aspekta *Sopstva*, teoriju o njegovoj objektivnoj simboličkoj formi. On navodi da se *Sopstvo* u snovima pojavljuje kao

slon, konj, bik, medvjed, bijele i crne ptice, ribe i zmije ... kornjače, puževi i insekti. Glavni simboli biljaka su cvijet i drvo. Od neorganskih stvari najčešći su planina i jezero (Jung, 1951, par. 356).

Ovdje Jung ograničava simbole *Sopstva* na krute, možda samo lične primjere, a time propušta da prizna subjektivno pravilo simbolizma, gdje takva specifična slika slona ili puža ne mora nužno izraziti svakom pojedincu prisustvo *Sopstva*. Dok je *Sopstvo* kao totalitet beskonačno veće od ega, simbol koji je veći od pojedinca može biti simbol cjelokupnog *Sopstva*, (Jung, 1942/48); ili ... *sopstvo se može pojaviti u svim oblicima od najvišeg do najnižeg utoliko što nadilazi ego ličnost u maniru daimona (unutrašnjeg glasa)* (Jung, 1951, par. 356). Ove izjave su dovoljno detaljne i još fleksibilne da bi se odnosile na svaku subjektivnu formulaciju *Sopstva*. Ovdje je u igri simbolička moć subjektivnih slika. Niti jedan simbol se ne može univerzalno prihvatiti jer su simboli subjektivno određeni.

Jung je spreman da pruži mnogo primjera simbola *Sopstva*, što se uglavnom može pronaći u *Aionu* (1951). Edvard F. Edinger dramatično sumira ove slike i teme, kao što slijedi:

Takvi izrazi kao što su cjelokupnost, potpunost, jedinstvo suprotnosti, središnja produktivna tačka, pupak svijeta, osa univerzuma, kreativna tačka gdje se susrijeću Bog i čovjek, tačka u kojoj transpersonalna energija teče u personalni život, vječnost za razliku od vremenskog toka, nekvarljivost, neorgansko paradoksalno ujedinjeno sa organskim, zaštitna struktura sposobna da uvede red iz haosa, transformacija energije, eliksir života – svi se odnose na Sopstvo, središnji izvor životne energije, fontanu našeg bića koju je najjednostavnije opisati kao Boga (E. Edinger, 1972, str. 4).

Slika Boga i *mandala* (sveti krug) dvije su najistaknutije slike *Sopstva* koje su fascinirale Junga. *Imago Dei* (slika Boga) do-

vela je Junga do pomalo kontroverznog odgovora na problem teodiceje objašnjavajući Boga u smislu kompletnosti, a ne savršenosti, koja skriva zlu stranu Boga, jer Hrist kao simbol *Sopstva* reprezentuje ličnost veću od prosječne ličnosti, ali da bi bio potpun simbol integracije i jedinstva mora se povezati sa Antihristom, da prenosi zlo kao i dobro. A te slike kasnije su ga dovele do iskustva i otkrića *Sopstva*, jer kroz crtanje tih mandala, svakoga jutra 1918–1919, godine došao je do zaključka da su one *kriptogrami koji se odnose na stanje Sopstva* (Jung, 1961, par. 221), pa su ilustracije njegove unutrašnje situacije u to vrijeme. U tim mandalama vidio je čitavo svoje biće aktivno na djelu, a kroz njih je prihvatio živu, radnu koncepciju *Sopstva*, jer svako obilježje je verzija u malom procesa individuacije. Ovi glavni simboli *Sopstva* služe kako bi zaštitili ego od neodoljive destruktivne prirode *Sopstva*. U pogledu *slike Boga* Jung piše da je u Starom zavjetu strah od Boga prvi princip.¹¹ Prema tome, ako je Sopstvo identifikovano sa slikom Boga od *Sopstva* se takođe moramo bojati, a Jung još primjećuje da je takav strah od Boga natkompenzovan u Novom zavjetu idejom da je Bog ljubav i da ga se ne treba bojati. Time on naglašava činjenicu da ako je Bog oboje, ljubav i strah, *Sopstvo* je tada sposobno za veličanstvenu kreaciju kao i za destrukciju. Na isti način, mandala je simbol zaštitnog kruga, simbol sa vječnim granicama koji omogućava egu da sadži *višak vrijednosti beskonačnosti* (*Sopstvo*), da na taj način pokuša da smanji nasilje koje je donio susret sa nesvjesnim *Drugim*, te da spriječi *izlijevanje* svijesti i zaštititi njegovo jedinstvo od razaranja od strane nesvjesnog.

¹¹ Jung je izjavio: „Bog je ime kojim označavam sve stvari koje ukrštaju moj put nasilno i bezobzorno, i sve što remeti moje subjektivne stavove, planove i namjere, te mijenja tok mog života na bolje ili na gore“, Intervju za *Good Housekeeping Magazine*, objavljen decembra 1961; navedeno kod Edingera, 1986, str. 32, fusnota 14).

Zaključak: Nasilno Sopstvo kao iskustvo

Zadovoljavajuća definicija *Sopstva* nikad se ne može donijeti. Kada pokušate da tražite definiciju *Sopstva* tada pokušavate intelektualizovati *Drugo*, te svesti ono što je nesvjesno i beskonačno na konačne forme svijesti. To se nikad ne može učiniti, jer to je zloupotreba Levinasove etike koja propisuje da se *Drugo* i *Isto* moraju odnositi na takav način da ne postoji pomisao o sličnosti ili prisnosti, to se nikad ne može dogoditi. Pokušao sam u ovom radu da pokažem da se taj etički problem ne može zanemariti, a kad se traži potpuna definicija *Sopstva*, ono reaguje na poražavajući način protiv pokušaja da se redukuje na intelektualne pojmove. To jest, *Sopstvo* će uvijek izbjeći razumijevanje ega, a to je ta supremacija nad kontrolom ega, jer ego je prisiljen da shvati njegovu važnost, te je prisiljen da odustane od svoje vladajuće pozicije o ukupnom posjedovanju svijeta. Sama činjenica da se potpuna definicija *Sopstva* ne može dobiti izraz je nadmoći *Sopstva*, nasilja koje nam je nametnuto da bi shvatili našu važnost. *Sopstvo* nam izmiče, pa na taj način potkopava naš autoritet i povređuje naš ponos.

Prema tome, *Sopstvo* je nedostižan entitet, pa je određeno beskonačnošću, a ostaje nesvodljivo na intelektualne pojmove. To je u suštini transcendentni postulat, koji, iako je psihološki opravdan ne dozvoljava naučne dokaze, (Jung, 1950, par. 405). Ali, to je postulat koji samo služi za formulisanje i povezivanje procesa koji su već empirijski ustanovljeni. Ukoliko je *Sopstvo* dostupno za intelektualni susret, Jung je vjerovao da se može razumjeti bez puno poteškoća jer izjave širom svijeta o Bogu u nama i iznad nas, Hristu i corpus mysticum, ličnom i impersonalnom Atmanu, sve su formulacije koje lako može shvatiti filozofski intelekt (Jung, 1951, par. 60). Intelekt promoviše iluziju da se može posjedovati *Sopstvo*, da se može vladati i manipulirati njim:

Ali zapravo, ne može se ništa više dobiti sem njegovog imena, uprkos prastarjoj predrasudi da ime magično reprezentuje stvar;

te da je dovoljno izgovoriti ime kako bi se pretpostavilo postojanje stvari ... intelektualno „razumijevanje“ psihološke činjenice ne daje ništa više od koncepta o njoj, a taj koncept nije ništa više nego ime, „flatus vocis“ (ibid).

U smislu intelektualne teorije *Sopstvo* je samo „ime“ za ono što je nedokučivo u psihi. Prema Jungu, *Sopstvo* nije koncept koji se temelji na metafizičkoj spekulaciji ili na vjeri, već je koncept koji se *iskustveno doživljava*.¹² Definicije *Sopstva* koje sam naveo na početku ovog rada izvode koncept *Sopstva* iz njegove uloge kao nužnog postulata unutar jungovske teorije, svaka određuje *Sopstvo* kao entitet koji se može doživjeti (iskusiti). Humbert definiše iskustvo *Sopstva* kao etički *unutrašnji glas koji mi govori često i tačno kako da živim* (Humbert, 1980. str. 38); Samuels opisuje iskustvo *osjećanja cjeline* (Samuels, 1985, str. 91); Habbeck određuje *Sopstvo* kao *dinamičko* iskustvo sa osjećanjem za *energetsku akciju* (Hubback, 1988, str. 278); a Redfern govori o *inspirišućem efektu* *Sopstva* (Redfearn, 1977, str. 144). Model *Sopstva* do kojeg sam došao koristeći argumente koji nijesu isključivo izvedeni iz jungovske teorije potvrđuje svaku od tih definicija. Pa, *Sopstvo* kao *nasilno beskonačno Drugo* dovodi svijesno u pitanje, te prisiljava ego da odgovara *Sopstvu* tjerajući ga da prizna *Sopstvo* kao viši autoritet. Doista, ego doživljava *Sopstvo* kao *dinamično* i *energetsko* u povređivanju koje doživljava od *Sopstva*, pa će ego priznati *inspirišući efekat* *Sopstva* kroz djela stvaranja, te destrukciju kad ego prizna svoj preporod. Preporodom

¹² Međutim, prema Martinu Buberu ne može postojati iskustvo autonomnog *Sopstvo/Bog* unutar Jungovog psihološkog modela. Subjekt ne može doživjeti suštinski *Ja – Ti* odnos sa *Sopstvom/Bogom*, jer kao funkcija nesvjesnog to je sadržaj unutar subjekta. Buber je kritikovao Junga za psihologizaciju Boga i za sprečavanja mogućnosti da se ima izvorno iskustvo *Drugog*. Lucidan i detaljan izvještaj o Jungovoj polemici sa Martinom Buberom o ovoj stvari da se doživi neposredno iskustvo *Drugog*, vidite: Barbara D. Stephens, „Martin Buber – Karl Gustav Jung rasprave: Zaštita Svetog u Borbi za Granice Analitičke Psihologije“, *Žurnal Analitičke Psihologije*, br. 46, str. 455–91.

ega će se takođe doživjeti *osjećanje cjelovitosti Sopstva, jer samo kroz nasilje Sopstva i ekstremni bol doživljavate sebe; tada vjerujete da ste jedinstvo ...* (Jung, 1934-9, str. 978). Levinasovska kritika koju sam koristio daje daljnju potvrdu i vanjsko opravdanje nekih izvedenih definicija *Sopstva* koje su date.

Ova tehnika stigla je do toga da obezbijedi djelimičnu definiciju *Sopstva* (jer potpuna se ne može dati), a daleko od implikacija njegove uloge kao nužnog postulata u Jungovom modelu psihe. Iako ovaj rad tvrdi da je nemoguće doći do potpune intelektualne teorije o *Sopstvu*, takođe tvrdi da kroz njegovu samu potrebu da izbjegne razumijevanje o sebi *Sopstvo* se u biti shvata kao neki neodoljiv i nasilan entitet. Dalje znanje o *Sopstvu*, izvan njegove uloge unutar jungovske teorije ne može se odrediti, a kao takav koncept *Sopstva* ne posjeduje zadovoljavajuću strogu intelektualnu teoriju. *Sopstvo* u intelektualnom smislu nije ništa više nego ime, a ja sam mu dao imena „beskonačnosti“ i „nasilja“. Međutim, kao entitet koji se doživljava *Sopstvo* je veoma živo; ne može se svesti na intelektualne pojmove, a kao takvo uvijek će izbjeći razumijevanje *ega*, pa se prema njemu „odnosi u ne odnos“, a time se doživljava kao numinozni kvalitet (Levinas, 1961, str. 69–70).

Jung je vjerovao da koncept *Sopstva* pripada području iskustva, a ne području razuma, pa zato vjeruje da adekvatna slika *Sopstva* doista može biti formirana samo na bazi iskustva: *Baš kao što je koncept nastao iz iskustva stvarnosti, pa se može objasniti samo sa daljnjim iskustvom* (Jung, 1951, par. 63). *Sopstvo*, u Levinasovskom smislu, nije samo *Drugo* koje dovodi u pitanje autoritet *Istog (ega)*, nego je takođe i sami *susret* dva elementa, *Istog* i *Drugog*, Jungova *treća stvar*, stvar beskonačnosti koja ujedinjuje to dvoje. To jest, *Sopstvo* je opasni i nasilni *odnos neodnosa* koji omogućuje pojedincu da ima potpunije razumijevanje sebe. Opasnost i nasilje pružaju *samu mogućnost iskustva sebe*, jer ako se ego razvio prema skrivenom teleološkom planu psihe mora priznati interakciju sa nasilnim *Sopstvom*.